

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для проведення спостережень
за рідкісними видами рослин
на території
НПП «БОЙКІВЩИНА»

Методичні рекомендації розроблені Науковим відділом НПП Бойківщина та Інститутом екології Карпат НАН України для збору інформації про локалітети рідкісних видів з метою оцінки частоти їх трапляння, розмірів популяцій та складання карт рідкісних видів рослин на території НПП Бойківщина.

Матеріали спостереження є власністю НПП Бойківщина та не можуть передаватися стороннім організаціям чи особам

Щоденник
спостережень

(прізвище, ім'я, по батькові працівника НПП «Бойківщина»)

ВИТЯГ ІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ Про Червону книгу України

Стаття 3. Поняття Червоної книги України

Червона книга України є офіційним державним документом, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу в межах території України, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів тваринного і рослинного світу та заходи щодо їх збереження і відтворення.

Червона книга України є основою для розроблення та реалізації програм (планів дій), спрямованих на охорону та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до неї.

Стаття 4. Об'єкти Червоної книги України

Об'єктами Червоної книги України є рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види тваринного і рослинного світу, які постійно або тимчасово перебувають (зростають) у природних умовах у межах території України.

Стаття 10. Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України - це комплекс організаційних, правових, економічних, наукових, інших заходів, спрямованих на забезпечення збереження, охорони та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу.

Стаття 11. Забезпечення охорони та відтворення об'єктів Червоної книги України

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями, які є суб'єктами використання тваринного і рослинного світу, та громадянами відповідно до закону.

Охорона об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

- установа особливого правового режиму охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, заборони або обмеження їх використання (добування та збирання) в господарських та військових цілях;
- урахування вимог щодо їх охорони під час розроблення нормативно-правових актів;
- систематичної роботи з виявлення місць їх перебування (зростання), проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом їх популяцій;
- пріоритетного створення заповідників, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також екологічної мережі на територіях,

де перебувають (зростають) об'єкти Червоної книги України, та на шляхах міграції рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного світу;

- створення центрів та «банків» для збереження генофонду зазначених об'єктів;
- розведення їх у спеціально створених умовах (зоологічних парках, розплідниках, ботанічних садах, дендрологічних парках тощо);
- урахування спеціальних вимог щодо охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, проведення екологічної експертизи.

Відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом:

- сприяння природному відновленню популяцій рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, інтродукції та реінтродукції таких видів у природні умови, де вони перебували (зростали);
- утримання і розведення у штучно створених умовах.

Охорона та відтворення об'єктів Червоної книги України забезпечуються також шляхом:

- здійснення необхідних наукових досліджень з метою розроблення наукових засад їх охорони та відтворення;
- установлення підвищеної адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності за знищення чи пошкодження об'єктів Червоної книги України, заподіяння шкоди середовищу їх перебування (зростання);
- проведення освітньої та виховної роботи серед населення;
- здійснення інших заходів відповідно до законодавства.

Перебування (зростання) на певній території рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення.

Для забезпечення вирішення транскордонних та інших проблем охорони і відтворення об'єктів Червоної книги України здійснюється міжнародне співробітництво в цій сфері шляхом укладання і виконання відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, організації біосферних заповідників, створення на територіях, суміжних з іншими державами, міждержавних заповідників, національних парків, заказників та інших територій і об'єктів природно-заповідного фонду, проведення спільних наукових досліджень, обміну їх результатами.

Види тваринного і рослинного світу, занесені до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів і Європейського

Червоного списку, які перебувають (зростають) у природних умовах у межах території України, можуть заноситися до Червоної книги України або їм може надаватися інший особливий статус відповідно до законодавства.

Стаття 20. Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України

Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, несуть особи, винні у:

- погіршенні середовища перебування (зростання) видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України;
- незаконному, в тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об'єктів Червоної книги України або їх знищенні;
- порушенні умов утримання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, в ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, інших штучно створених умовах, що призвело до їх загибелі, каліцтва (пошкодження);
- невиконанні законних вимог посадових осіб органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;
- вчиненні інших дій, що завдали шкоди тваринам і рослинам, види яких занесені до Червоної книги України.

За порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, особи притягаються до відповідальності згідно з законом.

Шкода, завдана незаконним добуванням, знищенням або пошкодженням видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, погіршенням середовища їх перебування (зростання), відшкодовується відповідно до Закону.

ВСТУП

Національний природний парк «Бойківщина» (надалі Парк) створений в Турківському районі Львівської області на площі 12240 га згідно з Указом Президента України від 11.04.2019 року № 130/2019 «Про створення національного природного парку «Бойківщина».

Парк включає три кластери: в районі Турківської верховини площею **4498,00 га**, в районі Буківської полонини – **4908,00 га** та в районі Сколівсько-го середногір'я – **2834,00 га**. Основні його масиви локалізовані в контурах вже існуючих на момент створення Парку природоохоронних об'єктів, а саме: ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Пікуй», загальнозоологічного заказника місцевого значення «Либохорівський» та частини РЛП «Надсянський».

Метою створення Парку є забезпечення екологічного балансу у межах Головного Європейського вододілу (басейни рік Дністер та Сян) шляхом збереження генетичного, видового і ландшафтного різноманіття територій в межах двох геоботанічних районів Карпатського геоботанічного округу букових лісів – Турківсько-Старосамбірського та Боринсько-Славського.

Північно-східна та східна частини Парку межують з двома природоохоронними територіями Польщі – ландшафтним парком «Долина Сяну» та Бещадським парком народовим, які спільно з РЛП «Надсянський» входять до складу першого в Європі гірського міжнародного резервату біосфери «Східні Карпати». На заході, в районі Сколівського середногір'я, лісові масиви Парку безпосередньо прилягають до НПП «Сколівські Бескиди». Територія Парку входить до складу трьох контурів міжнародної мережі територій Смарагдової мережі: «Сколівські Бескиди», «Бойківщина» та «РЛП Надсянський». В його межах знаходиться болото «Надсяння», яке в 2019 р. було включено до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарське угіддя). Це єдине болото в Східних Бескидах у межах України та Польщі, що не зазнало впливу меліорації.

За попередніми даними науковців, флора вищих судинних рослин Парку може включати близько 620 видів вищих судинних рослин (Данилюк, 2012), з яких 24 включено до 3-го видання Червоної книги України (2009).

Забезпечення збереження біотичного різноманіття шляхом охорони оселищ рідкісних і зникаючих видів рослин та тварин є одним з пріоритетних завдань національних природних парків. З огляду на потребу його реалізації для лісової охорони Парку було розроблено це видання.

Карта НПЗ "Бойківщина"

ПЕРЕЛІК
Рослин Червоної книги України на території
НПП “Бойківщина”

№	Українська назва	Латинська назва	Ймовірна локалізація	Період цвітіння
Первоцвіти				
1.	Підсніжник білосніжний	<i>Galanthus nivalis</i> L.	листяні ліси	березень-квітень
2.	Білоцвіт весняний	<i>Leucojum vernum</i> L.	листяні та хвойні ліси	березень-квітень
3.	Шафран Гейфелів	<i>Crocus heuffelianus</i> Herb.	листяні та мішані ліси	березень-квітень
Інші види				
4.	Баранець звичайний	<i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	хвойні та мішані ліси, найчастіше ялинові	спороносить у липні-вересні
5.	Плаун річний	<i>Lycopodium annotinum</i> L.	хвойні, мішані та листяні ліси	спороносить у серпні-вересні
6.	Лілія лісова	<i>Lilium martagon</i> L.	листяні та мішані ліси, галявини, узлісся	червень-липень
7.	Костриця гірська	<i>Festuca drymeja</i> Mert. et Koch in Röhring	Букові та ялиново-букові ліси	червень-липень
8.	Лунарія оживаюча	<i>Lunaria rediviva</i> L.	Тіністі листяні ліси	травень-липень
9.	Чина гладенька	<i>Lathyrus laevigatus</i> (Waldst. et Kit.) Gren.	букові ліси	травень-червень
10.	Скополія карніолійська	<i>Scopolia carniolica</i> Jacq.	Букові, ялицево-букові розріджені ліси, чагарники, галявини	травень-червень
11.	Цибуля ведмежа	<i>Allium ursinum</i> L.	Букові та ялиново-букові ліси	травень-червень
12.	Шолудивник лісовий	<i>Pedicularis sylvatica</i> L.	Вологі луки, болота, торфовища	Червень-липень

Орхідні				
13	Зозульки Фукса	<i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó	сирі мішані ліси, заболочені березняки, сирі лісові галявини, чагарники	травень-червень
14	Зозульки м'ясочервоні	<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó	серед чагарників, на узліссях, світлих лісах	червень-липень
15	Зозульки плямисті	<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.)	чагарники, заболочені ліси з моховим покривом, уздовж струмків	травень-липень
16	Зозульки травневі	<i>Dactylorhiza majalis</i> (Reichenb.)	ялинові ліси, узлісся, вологі галявини	травень-липень
17	Коручка чемерникоподібна	<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz.	листяні та хвойні ліси	липень-серпень
17	Коручка болотна	<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz.	долини потоків, заболочені галявини й улоговини	червень-серпень
19	Билинець дворогий	<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br.	галявини, світлі ліси, серед чагарників	червень-липень
20	Зозулині сльози яйцеподібні	<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br.	вологі місцезростання у листяних, мішаних та хвойних лісах	червень-липень
21	Гніздівка звичайна	<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) L.C.M.Richard.	Тінисті листяні, мішані ліси	червень-липень
22	Любка дволиста	<i>Platanthera bifolia</i> (L.) L.C.M.Richard.	Післялісові луки, розріджені букові ліси, серед чагарників, узлісся	серпень-вересень
23	Траунштейнера куляста	<i>Traunsteinera globosa</i> (L.) L.C.Richard.	Лісові галявини	червень-липень
24	Язичок зелений	<i>Coeloglossium viride</i> (L.) C.Hartm	Листяні та хвойні ліси, чагарники	червень-липень

1. Підсніжник білосніжний *Galanthus nivalis* L

Умови місцезростання: листяні ліси, галявини, узлісся
Період цвітіння: березень-квітень

© Фото: Л.Я. Нагорна

Природоохоронний статус: – неоцінений.

Характеристика. Ранньовесняний ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 8-20 см заввишки із невеликою, яйцевидною цибулиною, обгорнутою трьома бурими шкірястими лусками. Прикореневі листки (2) лінійні, сірувато-зелені, зісподу з кілем, тулупаті, виходять із піхвових лусок. Стебло пряме, циліндричне, під час цвітіння перевищує листя. Квіти на пониклих квітконіжках, поодинокі виходять із піхов приквітка. Зовнішніх листочків оцвітини 3, вони білі, обернено-яйцевидно-довгасті, тупі, до основи звужені, 15-25 мм завдовжки, 8-10 мм завширшки; внутрішні листочки (3) вдвічі коротші, обернено-клиновидно-яйцевидні, з виїмкою на верхівці, білі, із зеленою півкруглою плямою на кінці. Тичинки майже вдвічі коротші, ніж внутрішні листочки оцвітини; пиляки з вістрям, разів у чотири довші від ниток. Плід тригнізда коробочка.

Необхідні умови середовища існування. Листяні ліси класу *Quercus-Fagetea*, галявини, узлісся, чагарники, на багатих, достатньо зволжених ґрунтах. Мезофіт.

Фактори загрози. Масове зривання на букети, викопування цибулин, інтенсивне рекреаційне навантаження.

2. Білоцвіт весняний

Leucojum vernum L.

Умови місцезростання: листяні ліси, галявини узлісся

Період цвітіння: березень-квітень

© Фото:Шпаківська І.М

Природоохоронний статус: – неоцінений.

Характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10-35 см заввишки з яйцеподібною цибулиною. Листки (3-5)Ю лінійні, яскраво-зелені, шкірясті, блискучі. Два привіткові листки зрослися в перетинчасте крило з двома кілями. Квітконожки пониклі. Квіток на квітконосі 1-2 (рідко 3-4). Оцвітина широкодзвоничувата, шестичленна. Пелюстки білі з жовтою або зеленою плямою на верхівці. Плід – овальна-тригранна коробочка. Цвіте в березні-квітні, плодоносить у червні. Розмножується насінням та вегетативно.

Необхідні умови середовища існування. Листяні ліси класу *Quercus-Fagetea*, галявини, узлісся, чагарники, на багатих, достатньо зволжених ґрунтах..Гі-громезофіт.

Фактори загрози. Масове зривання на букети, викопування цибулин, інтенсивне рекреаційне навантаження.

3. Шафран Гейфелів *Crocus heuffelianus* Herb.

Умови місцезростання: листяні ліси, галявини узлісся
Період цвітіння: березень-квітень

© Фото:Шпаківська І.М.

Природоохоронний статус: – неоцінений.

Характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10-19 см заввишки. Бульбоцибулина округла, 10-12 мм завширшки, трохи сплюснута зверху та знизу, вкрита темно-коричневою тунікою, утвореною сухими лускоподібними низовими листками. Листки (2-3 шт.) 2-7 мм завширшки, лінійні, 8-17 см завдовжки, з загорнутими краями та сріблястою смужкою по осі вздовж всього листка. Квіти поодинокі. Оцвітина фіалкового кольору, проста, віночкоподібна, 9-13 см завдовжки. Квіте в березні- квітні. Плодоносить у травні-липні. Плід – тригнізна коробочка. Розмножується насінням, рідше бульбоцибулинами. Поширення насіння відбувається шляхом автохорії та міркеохорії (мурашками).

Необхідні умови середовища існування. Листяні ліси класу *Quercus-Fagetea*, галявини, узлісся, чагарники, на багатих, достатньо зволжених ґрунтах. Мезофіт.

Фактори загрози. Масове зривання на букети, викопування цибулин, інтенсивне рекреаційне навантаження.

4. Баранець звичайний *Hyperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart..

Умови місцезростання: хвойні та мішані ліси, найчастіше ялинові
Період цвітіння: спороносить у липні-вересні

© Фото: Н.М. Сичак

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Хамефіт. Багаторічна вічнозелена трав'яна рослина 5-20 см заввишки. Стебло висхідне, рівнодихотомічно розгалужене, по мірі наростання біля основи полягає і вкорінюється, формуючи куртини до 1,5 м діаметром. Стебло густо вкрите лінійно-ланцетними, гострими, цілокраїми або іноді дрібнозубчастими, знизу опуклими, філоїдами, у 8 вертикальних рядах. Спороангії нитковидні, розташовані в пазухах філоїдів.

У рівнинних районах трапляється поодинокими куртинами. У Карпатах часто трапляються чисельністю по кілька десятків (сотень) куртин. Спори дозрівають у серпні-вересні, спороношення закінчується навесні наступного року. Вегетативно розмножується вкоріненням полеглої частини стебла і за допомогою виводкових бруньок.

Необхідні умови середовища існування. Росте у тінистих хвойних, мішаних та листяних лісах класів *Quercus-Fageteta*, *Vaccinio-Piceetea*. Мезофіт.

Фактори загрози. Не має підземних запасальних органів і бічних бруньок, тому зламані пагони не відновлюються. Зникає внаслідок лісових пожеж, рекреаційного навантаження.

5. Плаун річний *Lycopodium annotinum L.*

Умови місцезростання: хвойні, мішані та листяні ліси
Період цвітіння: спороносить у серпні-вересні

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Хамефіт. Багаторічна трав'яна рослина 10-30 см заввишки. Стебло дуже довге, повзуче, зі скерованими догори одно- або багаторазово вилчато розгалуженими гілками, у вузлах негусто вкорінюється; вкрите лінійно-ланцетними листками (мікрофілами), які переходять у гострячок, по краю нерівномірно зубчасті, розташовані перпендикулярно до стебла або відігнуті донизу й розміщені в 5 рядів. Стробіли поодинокі, сидячі, циліндричні, без ніжок. Спороносні листки в стробілах перетинчасті, округло-яйцевидні, коротко загострені, по краю виїмчато-зубчасті; спорангії розкриваються щілиною коло їх верхка; спори зверху гладенькі й тільки при основі на поверхні з сітчастими виступами та голочками.

Необхідні умови середовища існування. Хвойні та мішані, найчастіше ялинові, вологі ліси класу *Vaccinio-Piceetea*. Мезофіт.

Фактори загрози. Причиною зміни чисельності є заготівля як декоративної та лікарської рослини, вирубування лісів, рекреація.

6. Лілія лісова *Lilium martagon* L.

Умови місцезростання: листяні та мішані ліси, галявини, узлісся

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 40-150 см заввишки. Цибулина яйцеподібна, 2-2,5 см завдовжки, з м'ясистими лусками. Стебло пряме, з червонуватими плямочками, голе або коротко пухнасте, знизу й під суцвіттям безлисте, листки еліптично-ланцетні, гострі, до основи звужені, з коротко-шорстким краєм; середні по 5-8 у кільцях, нижні й верхні менші, чергові. Суцвіття китицеподібне, квіти повислі, зі своєрідним запахом, на довгих квітконіжках, ясно-пурпурові з темно-фіолетовими плямочками (зрідка – жовто-оранжеві, червоні та ін.).

Необхідні умови середовища існування. Листяні та мішані ліси, галявини, узлісся. У Карпатах – у розріджених лісах, серед лісових та субальпійських лук – на добре зволжених місцях. Всюди трапляється спорадично. Мезофіт.

Фактори загрози. Рекреаційне навантаження, збирання на букети, використання цибулин для пересаджування та як лікарської сировини.

7. Костриця гірська *Festuca drymeja* Mert. et Koch in Röhling

Умови місцезростання: букові та ялиново-букові ліси
Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

© Фото: К.Методієв

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічний кореневищний нещільнодернинний злак 70-100 см заввишки. Листки плоскі, широкі. Волоть розлога, 10-20 см завдовжки; колоски 6-8 мм завдовжки, 2-4-квіткові; нижня квіткова луска 4-5 мм завдовжки, безоста, або з остеподібним загостренням до 0,2 мм, гола.

Необхідні умови середовища існування. Вид характерний для лісового та нижньої частини субальпійського поясів гір. У Карпатах росте в середній лісовій смузі, переважно в широколистяних (букових) і мішаних ялиново-букових лісах, рідше трапляється в дубових і хвойних лісах класу *Quercus-Fagetea*, союз *Fagion*; класу *Vaccinio-Piceetea*, союз *Vaccinio-Piceenion*. Мезофіт, сціофіт.

Фактори загрози. Руїнування екоотопів, вирубування лісів, зміни видового складу деревних порід-домінантів унаслідок створення лісових культур, нерегульована рекреація, прогін худоби через ліси.

8. Лунарія оживаюча *Lunaria rediviva* L.

Умови місцезростання: тінисті листяні ліси
Період цвітіння: травень-липень

© Фото: Л.Я. Нагорна

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна безрозеткова рослина 30-150 см заввишки. Стебла прямі, у верхній частині розгалужені, вкриті короткими, назад оберненими волосками. Листки великі, глибокосерцевидні, загострені, нерівномірно гострозубчасті, на довгих черешках, опушені, зверху темно-зелені, зісподу сірувато-зелені. Суцвіття китиця. Квітки на квітконіжках 10-14 мм завдовжки, які при цвітінні видовжуються. Чашолистки прямостоячі, опушені, 5-6 мм завдовжки, зовнішні глибоко мішковидні, ширші за внутрішні. Пелюстки світло-лілові, фіолетові або білі, 10-20 мм завдовжки. Стручечки звислі, еліптичні, на верхівці й при основі гострі, 30-90 мм завдовжки, 15-35 мм завширшки, щільно стиснуті, насінина крилата, 7-10 мм завдовжки, 4-6 мм завширшки.

Необхідні умови середовища існування. Росте в тінистих листяних лісах на свіжих збагачених карбонатами ґрунтах в угруповання класу *Quercus-Fagetea*, часто на змитих і навіть кам'янистих осипищах. На рівнині та в передгір'ї приурочений до перезволожених багатих ґрунтів в угрупованнях союзу *Alno-Ulmion*. Мезофіт.

Фактори загрози. Створення лісових культур з нехарактерних видів, випасання худоби в лісах, знищення відповідних типів оселищ.

9. Чина гладенька *Lathyrus laevigatus* (Waldst. et Kit.) Gren.

Умови місцезростання: букові ліси
Період цвітіння: травень-червень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: рідкісний.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30-60 см заввишки. Кореневище повзуче. Стебло пряме, при основі безлисте, голе, гранчасте, розгалужене у верхній частині. Листки 12-20 см завдовжки, складаються з 3-6 пар ланцетних, еліптичних або видовжено-яйцевидних листочків, на верхівці злегка загострених, 3-8 см завдовжки, 1,5-3,5 см завширшки. Загальна вісь листка закінчується вістрям або зрідка невеликим листочком з вістрячком на верхівці. Прилистки ланцетні, 1-2,5 см завдовжки. Квітконоси гранчасто-борозенчасті, коротко опушені, майже дорівнюють листкам або трохи перевищують їх. Грона 6-12-квіткові. Квіти пониклі, чашечка трубчасто-дзвоникувата, гладенька з короткими зубцями. Віночок світло-жовтий або помаранчевий, 15-22 мм завдовжки, прапорець лише трохи перевищує крила, довгасто-еліптичний; човник довший за крила. Біб чорний довгасто-лінійний, 6-7 см завдовжки, насінини темно-коричневі.

Необхідні умови середовища існування. Свіжі, тіністі широколистяні ліси союзу *Fagion sylvaticae*. Мезофіт.

Фактори загрози. Вирубування лісів, зміна їх породного складу, слабке насінне поновлення, тривалий період догенеративного розвитку.

10. Скополія карніолійська *Scopolia carniolica* Jacq.

Умови місцезростання: букові, ялицево-букові розріджені ліси, чагарники, галявини

Період цвітіння: травень-червень

© <https://www.picuki.com/tag/scopoliacarniolica>

Природоохоронний статус: – неоцінений.

Характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 50-80 см заввишки, з м'ясистим сладорозгалуженим кореневищем. Стебла розгалужені. Листки великі еліптичні, на верхівці зубчасті, яйцеподібно-видовжені. Квіти поодинокі, трубчасто-дзвонико подібні пониклі пурпурово-коричневі, всередині жовтувато-бурі. Цвіте в травні-червні, лодоносить в липні серпні. Розмножується переважно вегетативно (наростання та галуження кореневищ), рідше насінням.

Необхідні умови середовища існування. Тінисті, листяні, багаті поживними речовинами свіжі та вологі ліси, переважно в поясі букових лісів до висоти 1000 м н.р.м. Мезофіт.

Фактори загрози. Вирубка лісів, заготівля лікарської сировини.

11. Цибуля ведмежа *Allium ursinum* L.

Умови місцезростання: букові та ялиново-букові ліси
Період цвітіння: травень-червень

© Фото І.М.Шпаківська

Природоохоронний статус: – неоцінений.

Характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20-40 см заввишки. Цибулина довгаста без покривних лусок. Стебло тригранне або напівциліндричне, довше за листі або такої ж довжини. Листки (2-3) еліптичноланцетні 10-20 см завдовжки та 3-6 см завширшки, поступово звужуються у довгий (10-20 см) черешок. Суцвіття – напівкулястий 10-30 квітковий зоедик. Листочки оцвітини білі. Плід майже тригранна куляста коробочка. Розмножується насінням та вегетативно.

Необхідні умови середовища існування. Затінені широколистяні та мішані ліси. Надає перевагу багатим гумусом свіжим та вологим не кислим ґрунтам. Мезофіт.

Фактори загрози. Масове зривання на для весняних салатів, викопування цибулин, інтенсивне рекреаційне навантаження.

12. Шолудивник лісовий *Pedicularis sylvatica* L.

Умови місцезростання: вологі луки, болота, торфовища

Період цвітіння: червень- липень

© <https://www.flickr.com>

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт, або малорічний гемікриптофітний монокарпік. Напівпаразитна трав'яна рослина. Стебла численні, голі, головне стебло пряме, 5-15 (25) см заввишки, із суцвіттям до основи; бокові стебла довші, полягають, на кінцях висхідні, суцвіття рідкі, верхівкові. Листки розетки видовжені, цілокраї або на верхівці надрізано зубчасто-лопатеві. Стеблові листки черешкові, вузько-ланцетні, двічі перисторозсічені, з овальними розсічено-зубчастими сегментами. Приквітки подібні до листків. Чашечка трубчасто-дзвоникovidна, п'ятизубчаста, по краю волохата, 10-15 мм завдовжки, при плодах збільшена. Віночок двогубий, 15-25 мм завдовжки, червонуватий або рожевий, трубочка вдвічі довша від чашечки; верхня губа велика, пряма, на кінці з серпоподібно зігнутим шоломом, з одним коротким зубцем. Коробочка косояйцеподібна, звужена в короткий носик, коротша від чашечки.

Необхідні умови середовища існування. Болота, вологі луки, переважно бідні на поживні речовини. Росте в екотонних угрупованнях на межі союзів *Nardo-Juncion squarrosi*, для якого є діагностичним видом (клас *Nardo-Callunetea*), *Caricion canescenti-fuscae* (клас *Scheichzerio-Caricetea nigrae*) та *Molinion caerulea* (клас *Molinio-Arrhenetheretea*). Гірофіт.

Фактори загрози. Знищення оселищ відповідного типу внаслідок господарської діяльності, зміна гідрологічного режиму та осушення болі.

13. Зозульки Фукса (пальчатокорінник Фукса) *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó (*Orchis fuchsii* Druce)

Умови місцезростання: сирі мішані ліси, заболочені березняки, сирі лісові галявини, чагарники

Період цвітіння: травень-червень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина (15)25-65 см заввишки. Бульби 2-4-лопатеві, сплюснені. Листки зверху темно-зелені, з фіолетово-брунатними плямами, знизу одноколірні, сизувато-зелені; нижній листок обернено-яйцевидний або довгасто-ланцетний, тупий; два вищі довгасто-ланцетні, тупувато-загострені; верхні – вузько-лінійно-ланцетні, загострені. Суцвіття колосоподібне, циліндричне, щільне, багато-квіткове. Квіти рожевувато-лілово-фіолетові. Губа з фіолетовим малюнком, округло-ромбічна, 7-9(10) мм завдовжки і 9-10(12) мм завширшки, з трьома лопатями; з них середня 3-4(5) мм завдовжки і 1,5-2,5 мм завширшки при основі; бокові лопаті губи ширші, ніж середня; зовнішні листочки оцвіттини ланцетні, тупуваті; шпора циліндрична, пряма трохи коротша від зав'язі.

Необхідні умови середовища існування. Росте на луках, у сирих мішаних лісах, заболочених березняках, на узліссях заболочених лісів, сирих лісових галявинах, чагарниках по краю боліт або водойм, на бідних, іноді помірно багатих ґрунтах. Мезофіт.

Фактори загрози. Зміни режиму землекористування, нерегульований випас худоби, зміна водного режиму оселищ, знищення рослин на букети та викопування бульб як лікарської сировини.

14. Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний)
Dactylorhiza incarnata (L.) Soó s. l. (*D. cruenta* (O.F.Mull.) Soó; *D. ochroleuca* (Boll) Holub; *Dactylorchis incarnata* (L.) Vermeulen, *Orchis incarnata* L., *O. latifolia* L., nom. rej.)

Умови місцезростання: серед чагарників, на узліссях, світлих лісах
Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина, 20-60 см заввишки. Бульби стиснуті, пальчато 2-4-роздільні. Стебло товсте, циліндричне, порожнисте. Листків 4-6, 15-20 см завдовжки, світло-зелені, догори спрямовані, видовжено-ланцетні або лінійно-ланцетні. Суцвіття – густий багатоквітковий колос. Приквітки ланцетні, загострені, зелені або по краях пурпурові, нижні довші від квіток. Квіти фіолетово- або бузково-рожеві, іноді м'ясочервоні (рідко білі), губа з темнішим пурпурово-фіолетовим рисунком; листочки оцвіттини яйцевидно-довгасті, тупуваті, 5-8 мм завдовжки. Губа широко-ромбічна або ромбічно-довгаста, 5-7 мм завдовжки, 5-7,7 мм завширшки, не виразно трилопатева, шпора циліндрично-конічна, коротша від зав'язі.

Необхідні умови середовища існування. На луках, болотах, серед чагарників, на узліссях, у рідколіссях, світлих лісах, на слабокислих або нейтральних ґрунтах. В угрупованнях класів *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*, *Alnetea glutinosae*, *Molinio-Arrhenatheretea*. Мезогірофіт.

Фактори загрози. Зміна режиму землекористування, нерегульоване випасання, заростання лучних територій лісом.

15. Зозульки плямисті (пальчатокорінник плямистий)
Dactylorhiza maculata (L.) Soó s. l. (*Orchis maculata* L.)

Умови місцезростання: чагарники, заболочені ліси
з моховим покривом, вздовж струмків

Період цвітіння: травень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20-45(65) см заввишки. Бульби сплюснуті, 2-4-лопатеві. Стебло пряме, виповнене або з вузькою порожниною. Листки (4-8) відхилені, плоскі, зверху темно-зелені, з поперечними червонувато-бурими плямками, зісподу сизуваті, блискучі; нижні довгасті, тупі; середні довгасто-ланцетні, гострі; верхні зменшені, ланцетно-лінійні, схожі на приквітки. Колос конічно-циліндричний, густий, багатоквітковий; приквітки лінійно-ланцетні, загострені, коротші від квіток або найнижчі іноді перевищують квіти. Квіти світло-лілові, блідо-рожеві, світло-фіалкові, іноді білі. Листочки оцвітини яйцевидно-довгасті, тупуваті. Губа 7-10 мм завдовжки, 9-12(14) мм завширшки, з рисунком з фіолетових крапок або ліній, трилопатева, із зарубчастими боковими лопатями й меншою середньою лопаттю; шпора циліндрична, трохи коротша від зав'язі або дорівнює їй.

Необхідні умови середовища існування. Вологі луки, осоково-сфагнові болота, чагарники, заболочені ліси з моховим покривом, уздовж струмків. Росте переважно в угрупованнях класу *Molinio-Arrhenatheretea*. Гігромезофіт.

Фактори загрози. Осушення боліт, пасовищна деградація або заростання лук, викопування бульб.

16. Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий)
Dactylorhiza majalis (Rchb.) P.F.Hunt et Summerhayes s.

Умови місцезростання: ялинові ліси, узлісся, вологі галявини

Період цвітіння: травень-липень

© Фото: О.О. Кагалю

Природоохоронний статус: рідкісний

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10-50(70) см заввишки. Бульби сплюснені, 4-6-лопастні. Стебло товсте, порожнисте, пряме. Листки з короткою піхвою, нижні й середні довгасто-яйцевидні, темно-зелені, зверху з пурпурово-бурими плямками; верхні зменшені, ланцетні, червонуваті. Суцвіття колосоподібне, 4-9 см завдовжки, циліндричне або яйцевидне, густе; приквітки ланцетні, червонуваті, нижні й середні довші від квітки. Квіти лілово-пурпурові, пурпурові, рідко червоні, білі або фіолетові. Листочки оцвітини яйцевидно-ланцетні, тупуваті, бокові трохи плямисті. Губа коротко трилопатева, рідко суцільна, з рисунком з темно-фіолетових крапок; бокові лопаті ромбічні або півкруглі, цілокраї або зарубчасті; середня лопать губи менша від бокових, шпора конічно-циліндрична, трохи коротша від зав'язі.

Необхідні умови середовища існування. Вологі луки й узлісся, сосново та смерекові ліси, торфовища. У Карпатах в угрупованнях класів *Molinio-Arrhenatheretea*, *Quercus-Fagetea*, *Vaccinio-Piceetea*, *Oxycocco-Sphagnetea*. Росте на кислих бідних, іноді помірно багатих ґрунтах. Мезогірофіт.

Фактори загрози. Зміни гідрологічного режиму територій, нерегульований випас, збирання на букети, викопування бульб, заліснення лук.

17. Коручка чемерникоподібна (к. широколиста)
Epipactis helleborine (L.) Crantz (*E. latifolia* (L.) All.)

Умови місцезростання: листяні та хвойні ліси

Період цвітіння: липень-серпень

© Фото: Н.М. Сичак

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30-80(100) см заввишки. Кореневище коротке, косе. Стебла поодинокі, при основі зі світло-буруватими піхвами. Листки (4-10) довші від меживузля; яйцевидні, довгасто-яйцевидні й ланцетні, загострені; по краях і жилках шерстисті. Суцвіття – видовжена, багатоквіткова, однобічна китиця; приквітки зелені, ланцетні або широколінійні, загострені, нижні значно довші від квіток. Квіти звислі; листочки оцвітини спочатку складені, потім розпростерті; зовнішні яйцевидно-ланцетні, загострені, зеленуваті, 10 мм завдовжки, внутрішні коротші й ширші, блідо-зеленуваті, внизу трохи червонуваті. Губа коротша від інших листочків оцвітини, задній її членок вгнутий, зовні зеленуватий, по краю білуватий, всередині червонувато-темно-бурий; передній членок широко-серцевидно-яйцевидний, зеленувато-лілово-фіолетовий. Зав'язь до основи звужена, коротко й рідко опушена.

Необхідні умови середовища існування. Ліси класів *Quercio-Fagetea*, *Quercetea robori-petraeae*, *Quercetea pubescenti-petraeae*, *Vaccinio-Piceetea*, *Erico-Pinetea*, зрідка угруповання класу *Trifolio-Geranietea*, на бідних і багатих ґрунтах різної вологості й кислотності. Мезофіт. Сциофіт.

Фактори загрози. Зміна режиму землекористування, надмірна рекреація

18. Коручка болотна

Epipactis palustris (L.) Crantz (*E. longifolia* All., *Serapias helleborine* L. var. *palustris* L.)

Умови місцезростання: долини потоків, заболочені галявини та улоговини

Період цвітіння: червень-серпень

© Фото: І.О. Беднарська

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина (20)30-60(125) см заввишки. Кореневище горизонтальне, повзуче. Стебел кілька, вгорі коротко-опушені. Листки (4-8) довші від меживузля, голі; нижні – довгасто-яйцевидні; верхні – ланцетні, загострені. Суцвіття – нещільна 6-15-квіткова китиця, до цвітіння поникла, потім пряма. Приквітки ланцетні, гострі, коротші від квіток; квіти до 2,5 см завдовжки, листочки оцвітини вгнуті; зовнішні – яйцевидно-ланцетні, бурувато-зелені, зсередини зеленувато-білі або червонуваті; бокові внутрішні – довгасто-яйцевидні, коротші від зовнішніх, зовні й зсередини білі. Губа не перевищує зовнішні листочки оцвітини; її задній членник зісподу рожевувато-білий, зверху білий, зі світло-пурпуровими жилками та яскраво-жовтими крапками; передній членник губи ширший, широко-яйцевидний, тупий, хвилясто-зарубчастий, білий, при основі з двома спереду жовтими гребінчиками. Зав'язь видовжена, шестигранна, коротко-опушена.

Необхідні умови середовища існування. Заторфовані долини річок, улоговини, схили з мокрими і сирими торфово-болотними ґрунтами, болота; в угрупованнях класів *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*, *Phragmiti-Magnocaricetea*, *Molinio-Arrhenatheretea* та чагарників класу *Alnetea glutinosae*. Мезогірофіт.

Фактори загрози. Зміна гідрологічного режиму оселищ. Рекреаційне навантаження, зміна режиму землекористування.

19. Билинець довгоровий

Gymnadenia conopsea (L.) R.Br. (*Orchis conopsea* L.; incl. *G. alpina* (Turcz. ex Rchb. f.) Czer., *G. conopsea* (L.) R.Br. subsp. *alpina* (Turcz. ex Rchb. f.) Janchen ex Soó)

Умови місцезростання: галявини, світлі ліси, серед чагарників

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 25-65 см заввишки. Бульби стиснуті, 4-6-лопатеві. Стебло пряме, округле, при основі з буруватими піхвами. Листки довгі, догори стоячі, сизувато-зелені, лінійно-ланцетні, жолобчасті, кілюваті. Суцвіття колосоподібне, 6-15 см завдовжки, з численних невеликих лілово- або білувато-рожевих квіток. Приквітки яйцевидно-ланцетні, дорівнюють зав'язі або довші від неї; бокові зовнішні листочки оцвітини відхилені набік, середній зовнішній листочок і бокові внутрішнього кола сходяться шоломом. Губа трохи довша від шолома, 5-6 мм завдовжки, майже ромбічна, неглибоко-трилопатева, з яйцевидними, тупими лопатями; шпора косо донизу спрямована, нитковидна, часто зігнута, в 1,5-2 рази довша від зав'язі.

Необхідні умови середовища існування. На луках, галявинах, узліссях, серед чагарників, у світлих лісах, по краях боліт в угрупованнях класів *Festuco-Brometea*, *Molinio-Arrhenatheretea*, *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*, *Trifolio-Geranietea sanguinea*. Мезофіт.

Фактори загрози. Зміна режиму землекористування, інтенсивне луківництво, сільватизація екотопів, викопування бульб як лікарської сировини.

20. Зозулині сльози яйцеподібні
Listera ovata (L.) R.Br. (*Ophrys ovata* L., *Neottia latifolia* Rich.)

Умови місцезростання: вологі місцезростання у листяних, мішаних та хвойних лісах

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 25-60 см заввишки. Стебло нижче листків звичайно чотиригранне, голе, вище тонше, циліндричне, коротко залозисто опушене, з 1-2(3) дуже маленькими листочками. Листки (2) майже супротивні, еліптично-яйцевидні, тупі, 5-15 см завдовжки, 3-9 см завширшки. Суцвіття китицеподібне, з численних, дрібних, жовтувато-зелених квіток. Приквітки яйцевидно-ланцетні, загострені, зелені; квітконіжки скручені, залозисто-опушені, звичайно трохи довші від приквіток. Листочки оцвітини (крім губи) однакової довжини (4-4,5 мм), зелені, зовнішні яйцевидні, внутрішні лінійно-довгасті. Губа в 2-3 рази довша, жовтувато-зелена, вузько-клиновидна, до середини надрізана на дві лінійно-довгасті тупі лопаті. Зав'язь майже куляста, опушена.

Необхідні умови середовища існування. Вологі місця у листяних, мішаних та хвойних лісах класів *Quercus-Fagetea*, *Vaccinio-Piceetalia*, узлісся, просіки, яри, серед чагарників. Також іноді на луках, в угрупованнях класу *Molinio-Arrhenatheretea*, на ґрунтах різних за трофністю і кислотністю. Мезофіт.

Фактори загрози. Безпосереднє руйнування оселищ унаслідок господарської діяльності, нерегульовані рекреація та випасання.

21. Гніздівка звичайна *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. (*Ophrys nidus-avis* L., *Neottia vulgaris* Kolb.)

Умови місцезростання: тіністі листяні, мішані ліси

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна жовтувато-бура сапротрофна рослина, 20-45 см заввишки. Кореневище горизонтальне, з товстими, м'ясистими коренями, скрученими у вигляді пташиного гнізда. Стебло світло-буре або буре, з 3-5 буруватими лусками, розвинені листки відсутні. Кितिцеподібне суцвіття багатоквіткове, у нижній частині рідке, у верхній густе; приквітки лінійно-ланцетні, довші від скручених квітконіжок. Квіти жовтувато-бурі з темнішою губою, з медовим запахом. Листочки оцвітини обернено-яйцевидно-довгасті, 4-6 мм завдовжки, складені широким дзвоником. Губа 10-12 мм завдовжки; її лопаті розбіжні, довгасті, серповидно-зігнуті, на кінцях округлі. Зав'язь не скручена. Коробочка довгасто-булавовидна, з шістьма ребрами, косо догори спрямована.

Необхідні умови середовища існування. Тіністі листяні, мішані, рідше соснові ліси, у місцях з розрідженим трав'яним покривом, на різних ґрунтах, з різним рівнем зволоженості. Найчастіше в угрупованнях класу *Quercus-Fageteta*. Сціофіт, мезофіт.

Фактори загрози. Безпосереднє руйнування оселищ унаслідок господарської діяльності, нерегульована рекреація.

22. Любка дволиста *Platanthera bifolia* (L.) Rich. (*Orchis bifolia* L.)

Умови місцезростання: післялісові луки, розріджені букові ліси, серед чагарників, узлісся

Період цвітіння: серпень-вересень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: неоцінений.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20-60 см заввишки. Бульби довгасто-овальні, з видовженим кінчиком. Стебло високе, гранчасте, при основі з 2-3 бурими піхвами, нижні 2-3 листки великі, еліптичні, зближені при основі стебла, тупі, до основи звужені в крилатий черешок; решта – дрібні, ланцетні, гострі. Суцвіття китицеподібне, циліндричне, 10-25 см завдовжки; приквітки ланцетні тупуваті, однакової довжини із зав'язю. Квіти великі, білі, пахучі. Середній листочок оцвітини широко-яйцевидний, 4,5-6(7) мм завдовжки й завширшки; інші листочки оцвітини ланцетні, нерівнобокі. Губа довга, лінійна, тупа, 10-13 мм завдовжки й 2 мм завширшки. Шпора тонка, нитковидна, на кінці зеленувата, гостра, у 1,5-2 рази довша від зав'язі. Полінії з паралельними гніздами, що стикаються одне з одним.

Необхідні умови середовища існування. У Карпатах – на післялісових луках, у розріджених букових лісах, серед чагарників, на узліссях, в угрупованнях класів *Quercus-Fagetea*, *Molinio-Arrhenatheretea*, *Nardo-Callunetea*, *Vaccinio-Piceeta*. Мезофіт.

Фактори загрози. Безпосереднє руйнування оселищ унаслідок господарської діяльності, нерегульована рекреація, заготівля бульб.

23. Траунштейнера куляста *Traunsteinera globosa* (L.) Rchb. (*Orchis globosa* L.)

Умови місцезростання: лісові галявини

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: В.В. Буджак

Природоохоронний статус: вразливий.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20-65 см заввишки. Бульби цілісні, еліптичні. Стебло циліндричне, пряме, при основі з 2-3 бурими піхвами. Листки (2-4), догори спрямовані, сизуваті; нижні з піхвами, довгасто-ланцетні, загострені, 15-30 мм завширшки; верхні – менші, ланцетні. Суцвіття дуже щільне, колосоподібне, з 50-70 квіток, спочатку пірамідальне, згодом яйцеподібно-кулясте. Приквітки дорівнюють зав'язям, світло-зелені, з фіолетовими краями. Квіти дрібні, лілувато-рожеві, зі слабким запахом. Листочки оцвітини яйцевидно-ланцетні, тонко-загострені, з лопаткоподібною верхівкою, спочатку складені у вигляді шолома, пізніше відігнуті. Губа 4,5-7 мм завдовжки, з темно-пурпуровими цятками, трилопатева, бічні лопаті трикутні, середня – більша, довгаста, притуплена або виїмчаста. Шпора конічна, донизу спрямована, у 2-3 рази коротша від зав'язі.

Необхідні умови середовища існування. Ростає на вологих гірських луках, лісових галявинах, переважно на вапнянистих субстратах, у угрупованнях класу *Molinio-Arrhenatheretea*. Мезофіт.

Фактори загрози. Безпосереднє руйнування оселищ унаслідок господарської діяльності, нерегульовані рекреація та випасання, заготівля бульб.

24. Язичок зелений
***Coeloglossum viride* (L.) C. Hartm.**
(*Dactylorhiza viridis* (L.) R.M.Bateman, Pridgeon et M.W.Chase, *Satyrium viride* L.)

Умови місцезростання: листяні та хвойні ліси, чагарники

Період цвітіння: червень-липень

© Фото: О.О. Кагало

Природоохоронний статус: рідкісний.

Морфологічна характеристика. Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10-25 (35) см заввишки, з двічі-, тричі-пальчатороздільними бульбами. Стебло з 3-5 черговими, світло-зеленими, до сизуватих, овальними або довгасто-овальними листками, 3-11 см завдовжки та 1-5 см завширшки, верхні листки значно дрібніші від нижніх. Суцвіття колосовидне, негусте, циліндричне з 10-25 дрібних, від жовтувато-зелених до буруватих квіток. Приквітки лінійно-ланцетні або ланцетні, довші за квітки. Листочки оцвітини складені шоломом, зовнішні три – яйцевидні, тупі, внутрішні – лінійні, вужчі, гострі, губа нагадує звислий язик, довша від інших листочків оцвітини, довгасто-лінійна, на кінці тризубчаста, з коротшим середнім зубцем. Шпорка мішечкоподібна. Зав'язь сидяча, скручена.

Необхідні умови середовища існування. У Карпатах росте здебільшого у складі угруповань класу *Nardo-Callunetea*, на бідних і кислих ґрунтах. Зрідка – в угрупованнях класу *Carici rupestris-Kobrisietea bellardii*, у складі ценозів класу *Betulo-Adenostyletea*, у лісових та чагарникових ценозах класу *Vaccinio-Piceetea*. Мезофіт.

Фактори загрози. Порушення природних оселищ унаслідок зміни режиму землекористування, випасання худоби, рекреаційного навантаження.

Використана література:

1. Атлас поширення видів Червоної книги України на території регіонального ландшафтного парку «Надсянський» /Ред. Марискевич О.Г., Шпаківська І.М. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 158 с.
2. Данилюк К.М. Флора судинних рослин регіонального ландшафтного парку «Надсянський». – К.: Наук.думка, 2012. – 119 с.
3. Червона книга України. Рослинний світ /Ред. Дідух Я.П. – К.:Глобконсалтинг, 2009. – 900 с.
4. Киселюк О.І., Кріпчук В.О., Мотрук М.В. та ін.. Фенологічні спостереження за природою (посібник). – Яремча, 2006. – 126 с.
5. Zemanek B., Winnicki T. Rośliny naczyniowe Bieszczadzkiego Parku Narodowego. – Monografie Bieszczadzkie. – Т.III. – Ustrzyki Dolne, 1999. – 249 s.
6. Kucharzyk S., Szary A. Roślinność torfowisk w Bieszczadzkim Parku Narodowym. - Bieszczadzki Park Narodowy. 40 lat ochrony /Red. A.Górecki, B.Zemanek. – Ustrzyki Górne, 2016. – S.161-172.

